

Ortaokullarda Okul Zorbalığını Önleme Politikaları: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Bir İnceleme

School Bullying Prevention Policies in Secondary Schools: A Review Based On The Opinions Of School Managers

ÖZET

Bu çalışmanın amacı İstanbul ili Arnavutköy ilçesinde görev yapan ortaokul yöneticilerinin görüşlerine göre okullardaki zorbalık davranışlarının nedenlerini, zorbalık davranış türlerini ve zorbalığı önlemeye yönelik politikaları belirlemektir. Çalışma, nitel verilere dayalı olgubilim çalışmasıdır. Araştırmanın çalışma grubunu 15 ortaokul yöneticisi (6 Kadın-9 Erkek) oluşturmaktadır. Çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Çalışma sonucunda yöneticilerin, zorbalığın önlenmesine yönelik bilgilendirme ve eğitim çalışmalarını önemli buldukları belirlenmiştir. Yönetici görüşlerine göre bu tür davranışları önleme ve müdahale çalışmalarında okul rehberlik servisinin ve öğrenci davranışlarını değerlendirme kurulunun etkili şekilde çalıştırılması gerektiği vurgulanmıştır. Araştırmaya katılan ortaokul yöneticileri, zorbalığın en önemli nedenlerinin öğrencilerin aile içi yaşantıları, okulda popüler olma ve kendini kanıtlama isteği olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan okul yöneticileri, akran zorbalığına müdahale ederken zorbalığa katılan öğrencilerle görüşme, velilerini bilgilendirme, okul rehberlik servisine yönlendirme ve öğrenciyi öğrenci davranış değerlendirme kuruluna sevk etme yöntemlerini kullandıklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Okul Yöneticileri, Ortaokul, Zorbalık, Önleyici Politikalar

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the causes of bullying behaviors in schools, the types of bullying behavior and the policies to prevent bullying according to the opinions of secondary school managers working in Arnavutköy district of Istanbul. The study group of the research consists of 15 secondary school managers (6 Female - 9 Male). A semi-structured interview form was used as a data collection tool in the study. Descriptive analysis approach was used in the analysis of the data. As a result of the study, it was revealed that information and education for the prevention of bullying are important. It has been concluded that the student guidance service and the student behavior evaluation board follow a common policy and are an effective policy in the prevention and intervention studies of such behaviors. It was determined that the most important causes of bullying by the secondary school managers who participated in the research were the family life of the students and their concerns about being popular at school and proving themselves. The school managers who participated in the research stated that they used the methods of talking to the students participating in the bullying, informing their parents, directing them to the school guidance service, and referring the bullied student to the student behavior evaluation board while intervening in the peer bullying.

Keywords: School Managers, Secondary School, Bullying, Prevention Policies

GİRİŞ

Zorbalık, son yıllarda dünya genelinde okullarda yaşanan, yaygınlaşan ve göz ardı edilen bir problem olmuştur. Zorbalık hem zorbalığı uygulayan hem de mağdur olanların duygusal, sosyal, davranış ve akademik yönden sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Zorbalık okulda görülen şiddet davranışlarının önemli bir kısmını oluşturur (Gökbilgin ve Elma, 2019). İngilizce yazında “bullying” olarak geçen ve Türkçe’ye “akran zorbalığı” olarak çevrilen kavram, aralarında güç eşitsizliği olan bireylerden, güçlünün güçsüze, bilerek, isteyerek, sistemli bir şekilde uyguladığı, olumsuz ve yineleyici, fiziksel ve/veya sözel eylem olarak tanımlanmaktadır (Olweus, 1993). Zorbalık davranışı çeşitli biçimler alabilir. “Doğrudan” zorbalık olarak adlandırılan-kurbanın fail tarafından az ya da çok açık bir şekilde saldırıya uğradığı durum- zorbalık türü; sözel, fiziksel, duygusal ve e-zorbalık (siber) kategorilerini içerir. “Dolaylı” zorbalık ise bir dereceye kadar daha örtüldür. Genellikle birini sosyal olarak izole etmek veya diğerlerinin birinden hoşlanmamasını sağlamak için sosyal ilişkilerin kasıtlı olarak manipüle edilmesini içerir (O’Moore ve Minton, 2004). Doğrudan ya da dolaylı zorbalığın yaygın olarak görüldüğü alanlardan biri de eğitim kurumlarıdır.

Güven Bakır¹

Cevat Elma²

How to Cite This Article

Bakır, G. & Elma, C. (2023).

“Ortaokullarda Okul Zorbalığını Önleme Politikaları: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Bir İnceleme”, International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(70): 3357-3371. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.69220>

Arrival: 04 March 2023

Published: 30 April 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

* Birinci yazarın Ortaokullarda Okul Zorbalığını Önleme Politikaları: Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Dayalı Bir İnceleme adlı tezsiz yüksek lisans projesinden üretilmiştir.

¹ Okul Müdürü, MEB, Şeyh Şamil Ortaokulu, İstanbul, Türkiye

² Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Samsun, Türkiye

Eğitim kurumlarında olası yaşanabilecek zorbalık, saldırganlık ve şiddet durumları, bu kurumları güvenli bir şekilde eğitim alınabilecek yerler olmaktan uzaklaştırır (MEB, 2015). Bu bağlamda, okullarda ve okul topluluklarında zorbalık karşıtı programların geliştirilmesi konusu oldukça önemlidir (O'Moore ve Minton, 2004). Okul yöneticileri, okuldaki her türden uygulamanın etkili ve amaca uygun biçimde gerçekleştirilmesinden sorumludur (Güçlü, 2000). Bu anlamda eğitim kurumlarında zorbalığı ve şiddeti önleme, okul yöneticilerinin görev ve sorumlulukları arasında saymak mümkündür. Toplumun zorunlu kıldığı örgütlerin başında gelen okul, öğrencinin zamanın bir kısmını geçirdiği yerdir (Yavuzer, 2011). Öğrenciler, günlük zamanlarının ortalama dörtte birini okulda geçirmektedir. Okul türüne göre bu zaman diliminin artabileceği de bir gerçektir. Öğrencilerin, her zaman güvenilir ortamda olduğu düşünülerek okul kurumunun diğer kurumlara örnek olduğu varsayılmaktadır. Ancak alandaki çalışmalar ve kitle iletişim araçlarına yansayan olaylar, okul ve akran zorbalığının önemli sorun olduğunu göstermektedir.

Alanında en kapsamlı ve en uzun soluklu çalışmaları yürüten Olweus (1995), zorbalığı bir veya daha fazla kişinin belirli bir süre ve düzenli olarak olumsuz davranışlara maruz kalması olarak tanımlamaktadır. Pişkin (2006), zorbalık denildiğinde genellikle fiziksel zorbalığın akla geldiğini, diğer zorbalık türlerinin genellikle göz ardı edildiğini belirtmektedir. Oysa mağduru izole etmek, kasıtlı olarak mağduru gruptan dışlamak, oyunlardan veya diğer etkinliklerden uzak tutmak, görmezden gelmek veya yok saymak gibi dışlayıcı davranışlar da zorbalık eylemleridir. Zorbalık asılsız dedikodu yayma, iftira ile mağduru ötekileştirme, mağdur hakkında sözel ya da yazılı olarak iftira ve asılsız dedikodu yayma eylemidir. Zorbalık, bir birey veya grup tarafından, savunmasız olan bir kişiye karşı yapılan, fiziksel veya psikolojik sonuçları olan ve süreklilik arz eden bir şiddet olarak tanımlamak mümkündür (Pişkin, 2006; Kılıç, 2009). Bilgi ve iletişim teknolojisinin kötüye kullanılması nedeniyle "siber zorbalık" olarak adlandırılan yeni bir zorbalık türü de yaygınlaşmaktadır. Siber zorbalık, bilgisayar, cep telefonu, sosyal medya ve diğer iletişim teknolojileri aracılığıyla kişi veya gruplara karşı kasıtlı olarak tekrarlanan teknik veya ilişkisel düzeydeki olumsuz davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Arıcak, 2011; Eroğlu ve Peker, 2011). Araştırmalar, zorbalığın bir türüne maruz kalan öğrencilerin hayatları boyunca diğer zorbalık türlerine maruz kalma olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir (Üstündağ Şener vd., 2015). Öğrencilerin kendilerini okulda güvende hissetmemesi, ilişkilerinde, sosyal alanda kendilerini değersiz ve yetersiz hissetmelerine ve sahip oldukları kapasitelerini ortaya koyamamalarının nedenlerinde biri de akran zorbalığıdır (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Türkiye'deki okullarda zorbalığın var olduğu ve etkin zorbalık önleme programlarına ihtiyaç olduğu çeşitli araştırmalarla da ortaya koyulmuştur (Karaman Kepenekçi ve Çınkır 2006). Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen "Okullarda Şiddetin Önlenmesi ve Şiddetle Mücadele İçin Yerel Ortaklıklar" adlı toplantıda, okulda şiddet ve zorbalığın ulusal bir sorun olduğu, kamuoyu ve ilgili tarafların okulda zorbalık olgusunun farkına vardıkları belirtilmiştir. Farklı biçimlerde ortaya çıkan şiddet ve zorbalık olaylarıyla uygun biçimde ilgilenilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (Utkulu, Tanrıku, Demirel ve Kuzucu 2007). O'Moore ve Minton'a (2004) göre zorbalıkla mücadele çalışmaları, yönetsel ve örgütsel düzeyde ele alınmalı ve tartışılmalıdır. Bu, büyük ölçüde okulda zorbalık karşıtı politikaların belirlenmesi ve zorbalıkla mücadele politikası bağlamında neler yapılacağına adım adım saptanmasını gerektirir. Böyle bir politika çerçevesinde zorbalık ve saldırganlık türü davranışlara karşı koyma stratejileri (tespit etme, kaydetme ve bunlara müdahale etme) ve önleyici stratejiler (zorbalığa karşı farkındalık yaratma, etkili sosyal davranışları teşvik etme ve anti-sosyal davranışları azaltma) olmak üzere iki temel yaklaşıma dayandırılabilir. Okul genelinde zorbalığı önleme programının başarılı bir şekilde uygulanmasını sağlamak için yönetsel liderlik ve destek kritik öneme sahiptir (Orpinas ve Horne, 2006). Okulun bulunduğu çevre, okulun iklimi, uygulanan disiplin anlayışı, okul-öğretmen-veli ilişkileri gibi faktörler de zorbalıkla ilgili politikalarda belirleyici etkilere sahip olduğu söylenebilir.

Okulda zorbalığının nedenleri ve düzeyi, toplum, ülke ve ailedeki zorbalığın nedenleri ve düzeyleri ile paralellik gösterir ve hatta onların yansımaları olduğu kabul edilir. Bu etkileşimde, sosyo-ekonomik şartların, sosyal yapıdaki değişikliklerin, gelenek ve değerlerin, yasaların ve kuralların rolü olduğu düşünülmektedir (Aslan ve Savaşer, 2009). Yöneticiler öğrencilerin zorbalık durumunda ilk ulaşabildikleri kişiler arasında okul politikasının uygulayıcı olduğundan saldırganlık ve şiddeti önlemede önemli bir potansiyele sahiptirler. Alanyazın incelendiğinde ülkemizde 2000'li yıllardan itibaren zorbalık kavramını tanımlamaya ve zorbalığın nedenlerini anlamaya yönelik çalışmaların yoğunlaştığı görülmektedir (Burnukara ve Uçanok, 2012). Zorbalık ile ilgili çalışmaların büyük bir bölümü ortaokullarda yapılmıştır. Bunun nedeni ortaokulda eğitim gören bireylerin ergenlik döneminin verdiği psikolojik durum ve ailenin iç yaşantısının en fazla etkilediği dönemin kesiştiği zaman diliminin olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Okul zorbalığını önlemek için öncelikle öğrencilerin, öğretmenlerin, okul yöneticilerinin, diğer okul görevlilerinin ve hatta velilerin okul zorbalığına ilişkin görüşlerinin alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Okul yönetimi, zorbalığın önlenmesi ve müdahale edilmesinde en önemli rolü oynamaktadır. Bu nedenle okullarda zorbalıkla ilgili politika

oluşturmasında yetkili olan okul yöneticilerinin konu ile ilgili görüşleri önem kazanmaktadır. Aşağılanmadan, taciz edilmeden, rahatsız edilmeden, ailesini üzmeden, güvenli bir ortamda okula devam etmesi her çocuğun en demokratik hakkıdır (Olweus, 1995). Öğrencilerin bu hakkını kollayıp gözetmekte en büyük sorumluluk okulların politikalarının uygulayıcısı olan yöneticilerdedir. Okullarda zorbalık ve şiddet, eğitim performansı, ruh sağlığı ve kişisel gelişim üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle önemli bir sorundur (Terzi, 2007). Yapılan çalışmalar, okullarda şiddeti önlemenin sadece emniyet mensubu görevlileri, kanunlar ve disiplin cezaları gibi yöntemlerle önlenemeyeceği okul zorbalığı için özel bir önleme politikasının olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, ortaokullarda okul zorbalığını önleme politikaları bağlamında okul yöneticilerinin görüşlerini incelemenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı ortaokullarda okul zorbalığını önlemeye yönelik izlenen politikalara ilişkin okul yöneticilerinin görüşlerini ortaya koymaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- ✓ Okul yöneticileri, okul zorbalığını nasıl tanımlamaktadır?
- ✓ Okul yöneticilerine göre öğrenciler arasında en yaygın görülen zorbalık türü davranışlar nelerdir?
- ✓ Okul yöneticileri, okullarındaki zorbalık türü davranışları nasıl öğrenmektedir ve bu tür durumlarda neler yapmaktadırlar?
- ✓ Okul yöneticileri, zorbalığın yaşandığı durumlarda zorba öğrencilere yönelik ne tür bir politika izlemektedirler?
- ✓ Okul yöneticileri, zorbalığın yaşandığı durumlarda kurban öğrencilere yönelik aldıkları önlemler nelerdir?
- ✓ Okul yöneticileri, okullarında zorbalığın önlenmesine yönelik nasıl bir politika izlemektedirler?

YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim çalışması niteliğindedir. Bu çalışmada, ortaokullarda gözlemlenen okul zorbalığının önlenmesine yönelik uygulanan politikalara ilişkin okul yöneticilerinin bakış açılarının derinliğine ve ayrıntılı biçimde ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bu amaçla okul yöneticileriyle yarı-yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılarak derinlemesine görüşmeler yürütülmüştür.

Çalışma Grubu

Nitel bir çalışma olan bu araştırmanın çalışma grubunu, 2022-2023 eğitim öğretim yılında İstanbul İli Arnavutköy İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaokullarda görev yapan yöneticilerden oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde maksimum çeşitlilik yöntemi kullanılmıştır. Okul yöneticilerinin cinsiyeti, kıdemi ve okuldaki öğrenci sayıları dikkate alınarak olabildiğince çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmaya katılan 15 gönüllü ortaokul yöneticisinin toplam 6'sı kadındır. Bu kadın yöneticilerin sadece 1'i küçük ölçekli okulda görev yaparken 3'ü orta ölçekli ve 2'si büyük ölçekli okullarda görev yapmaktadır. 9 erkek yöneticiden 1'i küçük ölçekli okulda, 3'ü orta ölçekli okulda ve 5'i büyük ölçekli okulda görev yapmaktadır. Kıdem yılı 4'ten küçük olan okul yöneticilerinin toplam sayısı 4 ve kıdem yılı 4'ten fazla olan yönetici sayısı 11'dir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme taslak formu, araştırmanın alt amaçları doğrultusunda hazırlanan yedi sorudan oluşmaktadır. Hazırlanan taslak görüşme formu uzman görüşüne sunulmuş, uzman görüşleri doğrultusunda görüşme sorularının içeriği, dili ve sondaya yönelik sorular düzenlenerek forma son hali verilmiştir. Yarı Yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı, görüşme sorularını önceden hazırlar ancak görüşme sırasında araştırılan kişilere kısmi esneklik sağlayarak oluşturulan soruların yeniden düzenlenmesine ve tartışılmasına izin verir. Görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Görüşme formunun birinci bölümünde kişisel bilgilere, ikinci bölümde ise yöneticilerin okul zorbalığı ve bunları önlemek için uyguladıkları politikalara ilişkin sorulara yer verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Formun güvenilirliği için üç ön görüşme yapılmıştır. Araştırmada ortaokullarda zorbalık davranışlarını önleme politikalarını öğrenmek amacıyla 15 okul yöneticisi ile yüz yüze görüşülmüş, görüşmeler yaklaşık 20-30 dakika arasında sürmüştür. Yöneticilere verdiği yanıtların gizliliğini koruyabilmek için ilk görüşme yapılan yöneticiden başlanarak Y1, Y2, Y3... gibi kodlama ve numaralar verilmiştir.

Verilerin Analizi

Ortaokullarda okul zorbalığını önleme politikaları hakkında okul yöneticileri görüşlerinin analizinde nitel veri analiz tekniklerinden biri olan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Görüşme yoluyla elde edilen verilerden hareketle temalar oluşturulmuş ve temalar kategorilere ayrılmıştır. Her bir kategori ile ilgili tablolar oluşturulmuş ve katılımcıların görüşleri doğrudan aktararak, el edilen veriler yorumlanmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan yöneticilerin 6 ile 25 yıl arasında değişmekte iken yöneticilikteki kıdemleri 1 ile 13 yıl arasında değişmektedir. Araştırma bulguları 15 yönetici ile yapılan derinlemesine görüşmeleri içermektedir. Elde edilen bulgular temalara ayrılıp, tablolastırılarak sunulmuştur. Bulguların sunumunda doğrudan aktarımlara da yer verilmiştir.

Okul Yöneticilerinin Okul Zorbalığını Tanımlama Biçimleri

Görüşmeye katılan okul yöneticilerinin okul zorbalığının tanımlarına ilişkin görüşleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1 : Okul Yöneticilerine Görüşlerine Göre Okul Zorbalığının Tanımları

Görüşler	Kod	f
Fiziki olarak güçlünün zayıfa şiddet uygulaması	Y1, Y3, Y5, Y6, Y9, Y11, Y12, Y13	8
Fiziksel, psikolojik, sosyal şiddet uygulanması	Y2, Y5, Y7, Y8, Y9	5
Akranlar arasında yaşanan bir olgu	Y4	1
Başkasını yok ederek var olma, başkasına rağmen var olma, başkası üzerinden kendini tanımlama çabası	Y14	1
Ailenin çocukta yarattığı psikolojik durumdan (ezilmişlik ya da şımartılmışlık) dolayı diğer öğrencilere hakimiyet kurma çabası	Y15	1

Tablo 1’e göre yöneticilerin çoğu fiziki olarak güçlünün zayıfa uyguladığı şiddeti zorbalık olarak tanımlarken, özellikle görüşlerini belirtirken yaygın olarak “fiziksel, psikolojik ve sosyal şiddet uygulanması” ifadesini birlikte kullandıkları görülmektedir. Bu betimlemeler, zorbalığın neyi içerdiği ve nasıl uygulandığı hakkında fikir vermektedir. Ayrıca yöneticilerin bir kısmı zorbalığı, birey olarak öğrencilerin kendini var etme, ortaya koyma kaynaklı içgüdüsel davranış, ailenin çocukta yarattığı psikolojik durumdan (ev içinde ezilmişlik ya da şımartılmışlık) dolayı diğer öğrencilere hakimiyet kurma çabasının yansıması, güçlünün zayıfı ezmesi, hırpalaması ya da rahatsız etmesi, üst sınıftakilerin alt sınıflardaki öğrencilere veya yeni gelen öğrencilere karşı bilerek isteyerek fiziksel ve sözel olarak zor kullanması olarak tanımlamaktadırlar. Görüşmeye katılan yöneticilerin okul zorbalığını nasıl tanımladıklarına ilişkin görüşleri şu şekildedir: “Zorbalık, yaşça daha büyük ya da fiziksel olarak güçlü olan çocukların kendilerinden daha güçsüz olan çocukları sürekli olarak hırpalaması, eziyet etmesi ve rahatsız etmesidir.” (Y1). “Karşısındaki öğrenciye bilerek ve isteyerek zarar görme olarak tanımlıyorum.” (Y10). “Okul zorbalığı değil okulda akran zorbalığı vardır. Okul canlı bir varlık değildir. Akran zorbalığı ise öğrencilerin birbirleri arasında yaptıkları zorbalıktır.” (Y4). “Okul zorbalığı kişinin okuldaki diğer kişilere uyguladığı fiziki veya sözlü saldırarak kurbanını acı çektirilmesini sağlamaktır.” (Y8). “Öğrencilerin toplu ya da bireysel olarak herhangi bir durumdan dolayı kendisinden daha zayıf hissettiği öğrenciyi ya da öğrencileri fiziksel ve psikolojik olarak baskı altına alması ve bunu sürekli hale getirmesidir.” (Y5). “Güçlü olanın güçsüz olana zorla yaptırdığı veya yaptığı her türlü işleme denir. Bence okul zorbalığı, ailesi tarafından aşırı derecede şımartılmış ya da aşırı derecede ezilmiş öğrencilerin bu psikolojiyle diğer öğrenciler üzerinde kurduğu hâkimiyet çabasıdır.” (Y15). “Okuldaki çocukların birbirlerine karşı sözlü veya fiziki olarak şiddet uygulaması, Vurması küfredmesi hareket yapmadı alay etmesi gibi. Bazı öğrencilerin ise birbirine üstünlük sağlamaya amacı da güder.” (Y7). “Okul zorbalığı sorusunu okuldaki öğrencilerin birbirlerine karşı yaptıkları zorbalık olarak anlıyorum. Öğrenciler, doğal olarak anne babaları ve öğretmenleri kontrolünde bir yaşam sürmekte ve varoluşları hep bunların aracılığıyla gerçekleştiriyorlar. Yine doğal olarak anne, baba ve öğretmen kontrolünden zamanla kopmalar yaşayarak bağımsız hareket etme eğilimi içine giriyorlar. Bu hareketlerini belirleyici ilkesel (ahlaki) normlara sahip olmadıklarından hava, heveslerinin veya içgüdülerinin güdümünde davranıyorlar. İçgüdülerinin güdümünde gösterdikleri bu davranış genelde başkasını yok ederek var olma, başkasına rağmen var olma, başkası üzerinden kendini tanımlama olarak seyrediyor. Bu varoluşsal tutum ve davranışları da zorbalık olarak tanımlıyorum.” (Y14). “Okullarda öğrencilerin akranları tarafından sosyal, psikolojik veya fiziksel şiddet görmesi olarak tanımlayabilirim. Alay etme, özellikle fiziksel özellikleriyle dalga geçme, fiziksel şiddet gösterme, sosyal olarak dışlayıp yalnızlaştırma gibi.” (Y2). “Okul zorbalığı, yaşça büyük olan ya da fiziksel olarak diğer akranlarından büyük görünen bireylerin kendisinden küçük görünen bireyler üzerinde gerçekleştirdiği tehdit, hırpalama, eziyet etme ya da rahatsız etme durumudur.” (Y13). “Okul zorbalığı, fiziksel olarak daha güçlü olan bir çocuğun kendisinden gücü az olan bir çocuğa karşı yapılan müdahalelerdir. Bu müdahaleler; fiziki, sözel veya psikolojik olabilir.” (Y9). “Okul zorbalığı, okul içindeki

yaşça ve fiziksel olarak büyük ve gelişmiş olan öğrencilerin alt sınıflardaki ya da okula yeni gelenlere uyguladıkları bir nevi şiddettir.” (Y11). “Okul zorbalığı öğrenciler arasında güçlü olanın zayıf olanı ezmeye çalıştığı bir şiddet türüdür. Bu ezmeye çalışmak her yönden olabilir. Dış görünüşü ve maddi durumu, davranışları, konuşması gibi.”(Y6). “Zorbalığı bir kişi tarafından diğer bir kişiye sürekli bir şekilde şiddet durumu olarak tanımlayabilirim. Okul zorbalığı da okuldaki bir öğrencinin başka bir öğrenciye şiddet ve zorbalık uygulamasıdır. Buradaki önemli ve dikkat edilmesi gereken yer ise zorbalıkta güçlü ve güçsüz iki tarafın olmasıdır. Özellikle okul zorbalığını su şekilde görebiliyorum; popüler, fiziki olarak diğer arkadaşlarından üstün öğrencilerin zayıf ve çekingen öğrencilere uyguladığı sürekli şiddet durumu şeklinde oluyor. Okullarda özellikle tuvaletlerde, kuytu ve köşelerde, teneffüslerde sınıf ortamlarında zorbalık davranışlarına şahitlik ediyoruz. Erkek öğrencilerde, kız öğrencilere oranla daha yüksek bir şiddet davranışının olduğunu ve okul zorbalığının daha yüksek bir oranla görülüyor diyebilirim.”(Y3).

Ortaokullarda Görülen Okul Zorbalığı Davranışları

Okul yöneticilerinin ortaokullarında gözlemledikleri okul zorbalığı davranış türlerine ilişkin görüşleri Tablo 2’te yer verilmiştir.

Tablo 2 : Yöneticilerin Okullarında Gözlemledikleri Okul Zorbalığı Davranışlarına İlişkin Görüşleri

Görüşler	Kod	f
Fiziki olarak şiddet uygulama	Y1, Y3, Y6, Y7, Y8, Y9, Y12, Y13	7
Sözel olarak şiddet uygulama	Y4, Y7, Y8, Y10, Y14	5
Rencide edici davranışlarda bulunma	Y2, Y4, Y6, Y14	4
Siber zorbalık uygulama	Y8, Y12, Y14	2
Gasp uygulama	Y14, Y15	2
Dersleri çok iyi olana baskı uygulama	Y5	1
Dersleri çok kötü olanı aşağılayarak zorbalık uygulama	Y5	1
Kendini kanıtlamak için zorbalık uygulama	Y5	1
Tehdit yoluyla zorbalık uygulama	Y2	1
Haklarını kullanmasını engelleyerek zorbalık uygulama	Y11	1
Psikolojik baskıda bulunarak zorbalık uygulama	Y12	1

Tablo 2’ye göre yöneticilerin okullarında gözlemledikleri okul zorbalığı davranışlarının yaygın olarak fiziki ve sözel şiddet uygulama şeklinde gerçekleştiğini ve rencide edici hareketler içerdiğini belirtmişlerdir. Üç yönetici de okul zorbalığının siber zorbalık şeklinde de gerçekleştiğini ifade etmiştir. Yöneticiler, dersleri iyi olana baskı uygulama, dersleri kötü olanı aşağılayarak zorbalık uygulama, kendini kanıtlamak için zorbalık uygulama, gaspetme, diğer öğrencilerin haklarının kullanmasını engelleyerek zorbalık uygulama, psikolojik baskı uygulama şeklinde de zorbalık olduğunu dile getirmişlerdir. Yöneticilerin gözlemledikleri okul zorbalığı davranışlarına ilişkin görüşleri aşağıdaki gibidir: “Yaşça ve fizik olarak büyük olanların kendinden küçüklere şiddet uygulaması.” (Y1). “Sözel ve fiziksel zorbalık olduğunu görüyoruz.” (Y10). “Öğrencilerin birbirlerini diğer arkadaşları önünde rencide edici davranışlar. Örneğin herkesin önünde fiziksel temas veya salak, mal gibi kullandıkları sözel ifadelerdir.” (Y4). “En yaygın görülen zorbalık türü fiziki, sözlü ve siber olarak sıralayabiliriz.” (Y8). “Sınıf içi baskı yapmak. Dersleri iyi olan öğrencilere karşı baskı. Bepli öğrencilerin yetersizliğine karşı alay etme. Kendi sözünü diğer öğrencilere dinletmek için baskı. Ergenliğe ben merkeziliğine bağlı kendini kanıtlama cabası.” (Y5). “Fiziki zorbalık, psikolojik baskılık, siber zorbalık.” (Y12). “Okulumuzda en yaygın olarak görülen zorbalık genellikle fiziksel zorbalıktır. Öğrencilerin iletişim sorunlarından kaynaklanmaktadır. Dinlememektirler. Ayrıca günümüzde yaygınlaşan siber zorbalığa da sıklıkla rastlamaya başladık.” (Y6). “Sözlü ve fiziksel şiddet okulumuzda görülür.” (Y7). “Başkasına fiziksel üstünlük kurmak ve darp etmek, başkasının elinde olan eşyayı veya parayı gasp etmek, sürekli olarak haraç almak, otoriteye karşı lakayt davranmak, arkadaşını küçük düşürmek ve alay etmek, arkadaşı hakkında yalan haber yaymak gibi davranışlar yaygın olarak görülmektedir.” (Y14). “Fiziksel özellikleriyle dalga geçme ve özellikle yeni gelen öğrencileri sosyal olarak dışlayıp yalnızlaştırmaktır.” (Y2). “Okulumuzda öğrenciler arasında en yaygın olan zorbalık türleri; fiziki ve sosyal saldırılardır.” (Y9). “Tehdit ve rahatsız etme.” (Y13). “Genelde fiziksel olarak sataşma ya da tuvalette sıra vermeme, oyun oynama esnasında oyuna almayıp dışarda bırakma.” (Y11). “Vurmak, alay etmek ve dışlamaktır.” (Y15). “Özellikle fiziki zorbalık turu daha çok görülüyor. Erkek öğrencilerde bu duruma daha yüksek olarak şahit oluyoruz. Okulumuzda disiplin kuruluna sevk edilen öğrencilerin birçoğunda erkek öğrenci. Bu öğrencilerinde disiplin kuruluna sevk edilme sebeplerinde fiziki temas veya şiddet üzerine.” (Y3).

Okul Zorbalığının Nedenleri

Görüşmeye katılan okul yöneticilerinin okul zorbalığının nedenlerine ilişkin görüşleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3 : Yöneticilere Göre Zorbalığın Nedenleri

Görüşler	Kod	f
Aile içi şiddetin olması	Y1, Y2, Y5, Y7, Y9, Y11, Y13, Y14, Y15	9
Popüler olma arzusu	Y1, Y4, Y6, Y8, Y9, Y10, Y12	7
Öğretmenin yetersiz sınıf yönetimi becerisi	Y3	1
Kendini ispatlama isteği	Y8	1
İdareci, öğretmen, rehberlik servisinin uyumunun eksik olması	Y3	1
Şiddetin normal görülmesi	Y7	1
Hoşgörünün eksik olması	Y7	1
Toplumsal değerlerin ve ahlaki sistemin eksik olması	Y14	1
Yöneticilerin pasif olması	Y3	1

Tablo 3 incelendiğinde, okul yöneticilerinin çoğu okul zorbalığının nedenlerini aile içi şiddet ve zorbalığın popüler olma isteğine dayandırmışlardır. Ayrıca öğretmenin sınıfı yönetmede yetersiz kalması, öğrencilerin kendilerini ispatlama isteği, yönetici, öğretmen ve okul rehberlik servisinin uyumsuzluğu, şiddetin normal görülmesi, hoşgörünün eksik olması, yöneticilerin pasif kalması, toplumsal değerlerin ve ahlaki sistemin eksik olması gibi nedenler de getirilmiştir. Yöneticilerin zorbalık türü davranışlarının nedenlerine ilişkin görüşleri şu şekildedir: “Popüler olma arzusu, aile içinde yaşanan sorunlar, düşük öz güven ya da gerçek dünyada elde edilemeyen başarıyı sanal dünyada yakalama arzusu.” (Y1). “Kendisini arkadaşlarından üstün göstermek, hayranlık duyulmasını sağlamak, bazı çocuklarda ise içerisinde çözemediği karmaşık duyguların dışavurumu olarak düşünüyorum.” (Y10). “Bunun nedeni ise tüm öğrenciler arasında popüleritesi arttırmak istemesidir.” (Y4). “Zorbalık türü davranışların nedeni zorbalık yapanın kendini üstün görme ihtiyacından kaynaklanıyor. Genelde diğer alanlarda kabul görmeyen çocukların kendini fark ettirme ve kabullendirme ihtiyacından dolayı zorbalık yapmaktadır.” (Y8). “Aile içi şiddet, aile baskısı, sosyal çevrenin etkisi, sosyoekonomik çevrenin etkisidir.” (Y5). “Zorbalık davranışı yapan kişinin kendini üstün görme ihtiyacı veya eksikliklerini veya dışlanmışlığını bastırma ihtiyacından dolayı olduğunu düşünüyorum.” (Y12). “Eğer öğrenci ailesi tarafından her istediği yapılan biriyse okulda da herkesin kendi istediğini yapmak zorunda olduğu gibi bir düşünceye kapılabilir ve diğer öğrencileri kendi istediğini yapmaya zorlayabilir. Eğer öğrencinin ailesi ilgisiz veya şiddete yönelmişse ve evde çocuk üzerinde baskı kurulmuşsa bu sefer öğrenci okulda kendini göstermek isteyebilir ve evde söz hakkı olmayınca ve ezilince okulda çevresinde bulunan öğrenciler üzerinde baskı kurup kendi isteklerini yaptırmak ve üstünlük kurma çabasına girebilir.” (Y15). “Öğrencilerin biri birini iyi tanımaması sonucu ve yeterli eğitim hoşgörü eğitimi almamaları veya ailede bu durumu normal görmeleri” (Y7). “Toplumda değerler sisteminin en tepesine paranın yerleşmesi ve paradan başka bir herhangi bir değerli sistemli olarak yok edilmesi ile birlikte toplumsal güvenin zedelenmesi. Buna bağlı olarak da çocuğun varlığının tecelli ettiği aile, çevre ve okulda ahlaki normların etkisinin zayıf kalması.” (Y14). “Ailevi etkenlerin temel neden olduğunu söyleyebilirim. Öğrencilerin sergilediği davranışların derinine indiğimizde, yaptığımız görüşmeler neticesinde ailede örnek aldığı bireylerin olduğunu görebiliyoruz. Çevre, özenme ve örnek alma olarak özetleyebilirim.” (Y2). “Zorbalık türü davranışların nedenleri gözlemlerim sonucu; başarılı olamama durumu, popülerite sağlama, öz güven eksikliği, aile yaşantısı gibi etkenlerin etkili olduğunu düşünüyorum.” (Y9). “Öğrencilerin aile içerisinde yaşadıkları olumsuz durumlar yanı sıra akranlarından ve çevrelerinden gözlemlediği davranışlar.” (Y13). “Çoğunlukla ailelerin çocukları bu konuda bilinçlendirmemesi, uyarı yapmaması ve zorbalık yapanların hayatlarının bir bölümünde buna maruz kalmalarıdır.” (Y11). “Çocuklarımızın ergenlik döneminde olması sebebiyle bir üstünlük kurma istekleri vardır. Bu üstünlük fiziksel güç gösterisi, dış görünüş, maddi olmak üzere birçok alanda olmaktadır. Başkalarıyla dalga geçmeyi bir popülerlik olarak algılamaktadırlar.” (Y6). “Okullarda disiplin ve sınıf yönetimi konusunda öğretmenlerin yetersiz ve tecrübesiz olduğunu düşünüyorum. Öğretmenler öğrencilerle ilişkilerinde aradaki öğretmen-öğrenci ilişkisinin seviyesini belirleyememesinden kaynaklandığı durumlarda olabilir. Bazı okullarda idarenin pasif tutumlarından kaynaklanabiliyor. Özellikle rehber öğretmen/psikolojik danışmanların bu konuda aktif olarak rol alması gerekiyor, rehberlik servisi ve öğretmen-idare arasındaki uyum okullar şiddet ve zorbalığın azalmasında etkili olduğu yapılan çalışmalarda görüyorum. Özellikle benim çalıştığım okulda bu konudaki işbirliğine dayanarak birçok disiplin problemini giderdik.” (Y3)

Okul Zorbalığının Öğrenilmesi

Görüşmeye katılan okul yöneticilerinin okul zorbalığının öğrenme yollarına ilişkin görüşleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4 : Yöneticilerin Zorbalığı Öğrenme Yolları

Görüşler	Kod	f
Öğrencinin şikâyet etmesi/haber vermesi	Y1, Y2, Y3, Y4, Y6, Y7, Y8, Y9, Y11, Y12, Y13, Y14, Y15	13
Diğer öğrencilerin şikâyet etmesi/haber vermesi	Y1, Y4, Y8, Y11, Y12, Y13, Y14	7
Öğretmenlerinin şikâyet etmesi/haber vermesi	Y2, Y4, Y6, Y8, Y9, Y12, Y13	7
Velinin şikâyet etmesi/haber vermesi	Y1, Y6, Y7, Y12, Y14	5
Yöneticilerin öğrencileri gözlemlemesi	Y1, Y7, Y9, Y13, Y14	5
Rehberlik servisinin bilgi vermesi	Y3, Y10, Y13	3

Tablo 4’te yöneticilerin genel olarak zorbalığı, zorbalığa uğrayan öğrencinin kendisinin şikâyeti etmesi, diğer öğrencilerin şikâyet etmesi ve öğretmenlerin şikâyet etmesi yoluyla öğrenildiği görülmektedir. Yöneticiler, velinin şikâyeti etmesi, yöneticilerin kendi gözlemleri ve rehberlik servisinin şikâyet etmesi şeklinde de zorbalığı öğrendiklerini de dile getirmektedir. Yöneticilerin okul zorbalığı türü davranışlarını nasıl öğrendiklerini Şu şekilde ifade etmişlerdir: “Öğrenci ortamlarının gözlemlenmesi ve öğrenci-veli şikâyetleri.” (Y1). “Okul rehber öğretmenimizin öğrenci ve velilere seminer ve sunum yapmasını planlıyoruz. Zorbalık davranışı meydana geldiyse sınıf rehber öğretmenin öğrenciyi takip etmesi, verdiği tepkileri yönlendirmesini ve okul rehber öğretmeniyle ortak çalışmalar yaparak yaptıklarını, verdiği tepkileri ve olması gereken davranışları kendisinin bularak zorbalıktan uzaklaştırıcı çalışmalar yapıyoruz.” (Y10). “Öğrenciler kendileri veya sınıf rehber öğretmenleri tarafından ya da en önemlisi bilinçli öğrenciler tarafından kendimize aktarılıyor.” (Y4). “Zorbalık davranışlarını genelde öğrencinin kendisinin öğretmene, rehberlik servisine veya direkt idareye gelerek haber vermesiyle öğreniyoruz yaygın olmasa da velileri de ve arkadaşları da zorbalık davranışlarını haber vermede rol oynaktadır.” (Y8). “Öğrencilerle birebir görüşme yaparak öğreniyorum. Okul zorbalığında genelde sorunlar sessiz kalmıyor sorunu irdelediğinizde okul zorbalığına ulaşmak mümkün oluyor.” (Y5). “Fiziki zorbalığı genelde öğrenci kendisinin gelmesi yoluyla, sosyal zorbalığı ise öğretmenleri rehber öğretmen veya ailenin gelmesi ile siber zorbalık ise genelde diğer öğrenciler yoluyla öğreniyoruz.” (Y12). “Bununla ilgili girdiğim sınıflarda öğrencilere bu konuda güven duygusu veriyorum. Herhangi bir sorun olduğunda bana gelmelerini, sorunu tek başına çözmeye çalışmamasını, bunun daha büyük sorunlar doğurabileceğini söylüyorum. Öğrenciler de sorun olduğunda direkt bana gelip anlatıyor.” (Y15). “Çocukların kendi şikâyeti, velilerin şikâyeti ve okuldaki personelin gözlemi sonucudur.” (Y7). “Rehberlik faaliyetleri, öğrenci ve veli görüşmeleri, öğrenci ve veli şikâyetleri, vukuatlar ve gözlemler yoluyla öğreniyoruz.” (Y14). “Öğrencilerimizin bireysel olarak yaptığı şikâyetlerle, okul rehber öğretmenlerimizin veya sınıf rehber öğretmenlerimizin görüşmeleri ile öğrenebiliyoruz. Bununla ilgili bazen veliler de öğrencideki değişimlerin nedenlerini öğrenmek için iletişime geçebiliyor.” “Okul zorbalığı türü davranışları genelde öğrencilerin yakınmaları, öğretmenlerin izlenimleri sonucu öğreniyorum.” (Y2). “Okul zorbalığını genellikle sınıf rehber öğretmenleri, okulumuz rehber öğretmenleri aracılığıyla, öğrencilerin şikâyetleriyle ve kendi gözlemlerimizle öğreniyoruz.” (Y13). “Okul zorbalığı türü davranışları genelde öğrencilerin yakınmaları, öğretmenlerin izlenimleri sonucu öğreniyorum.” (Y9).

“Çoğunlukla öğrenciler şikâyet ederek ya da görgü şahitlerinin belirtmesi ile öğreniyoruz.” (Y11). “Genellikle gelen şikâyetlerle öğreniyoruz. Velinin okul gelmesi, öğrencinin sınıf öğretmenine şikâyet etmesi ya da rehber öğretmene gidilmesi gibi yöntemlerle tespit etmekteyiz.” (Y6). “Özellikle öğretmenlerden gelen şikâyetler oluyor. Öğrencilerinde idareye veya rehberlik servisine gelerek bizi bu konuda bilgilendirmesinde bizim zorbalık davranıştan haberdar olmamızı sağlıyor.” (Y3).

Yöneticilerin Okul Zorbalığına Yönelik İzledikleri Politikalar

Görüşmeye katılan okul yöneticilerinin okul zorbalığını öğrendiğinde izlediği politikalar ile ilgili görüşleri Tablo.5’da verilmiştir.

Tablo 5 : Yöneticilerin Okul Zorbalığına Yönelik İzledikleri Politikalar

Görüşler	Kod	f
Rehberlik servisi ile görüşme yapmak	Y1, Y2, Y3, Y5, Y6, Y7, Y8, Y9, Y10, Y12, Y13	11
Aile ile görüşme yapmak	Y1, Y2, Y3, Y4, Y9, Y10, Y13, Y15	8
Öğrenci davranışlarını değerlendirme kuruluna göndermek	Y1, Y3, Y6, Y8, Y11, Y12	6
Sınıf rehber öğretmeni ile görüşme yapmak	Y9, Y10, Y13, Y15	4
Sınıf değişikliği yapmak	Y4, Y12	2
Öğrenciyle görüşme yapmak	Y4, Y15	2
Bir süre olayları izleyip öyle karar vermek	Y5	1
Okul polisine haber vermek	Y12	1
Zorbalığın nedenlerini araştırarak öyle karar vermek	Y5	1

Tablo 5 incelendiğinde, araştırmaya katılan yöneticilerin çoğunun zorbalığın yaşandığı durumlarda, zorbalık yapan öğrencilerin rehberlik servisi ile görüşme yapması, zorba öğrencinin ailesi ile görüşme yapılması, öğrenci davranışlarını değerlendirme kuruluna öğrenciyi gönderilmesi şeklinde politika izledikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra yöneticilerin; sınıf rehber öğretmeni ile görüşme yapmak, empati yapmalarını sağlamak için öğrenciyle görüşme yapmak, bir süre olayları izleyip öyle karar vermek, sınıf değişikliği yapmak, zorbalık yapmasının nedenlerini araştırıp öyle karar vermek şeklinde bir yol izledikleri belirlenmiştir. Yöneticilerin konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir: “Konu detaylı araştırılıp aynı durumun farklı öğrencilere de yapılıp yapılmadığı anlaşıldıktan 3364 il e veli-öğretmen, psikolojik danışman ve öğrenci davranışı değerlendirme kurulu tarafından gerekli önlemlerin alınması sağlanır.”(Y1). “Sınıf rehber öğretmeniyle görüşüp öğrenci hakkında bilgi ediniyoruz. Aile ile görüşmeler yapıp aile kaynaklı mı çevresel kaynaklı mı belirlemeye çalışıyoruz. Yapılabilecek çalışmaları planlıyoruz. Gerekiyorsa okul rehber öğretmenini devreye sokuyoruz.” (Y10). “Bu zorbalığa maruz kalmış öğrenciyi ortamdaki farklı bir yere yollayıp bu zorbalıkları yapan öğrenciler ile bir müddet konuşarak empati yapmalarını sağlıyorum eğer anlamazlar ise velilerini çağırıp durumu onlara bildiriyorum.” (Y4). “Okul zorbalığı durumu ilk yansıtıldığında eğer acil fiziki bir durum var ise öncelikle onun gereklerini yerine getiririm. Öğrencilerin sakinleşmesini sağlarım. Rehberlik Servisine ve disiplin kuruluna yönlendiririm.”(Y8). “Sorunun taraflarını dinliyorum. Rehber öğretmenlerimizle durum kritiği yapıyoruz. Bir süre olayları izliyoruz ve bunun okul zorbalığı olup olmadığına karar veriyoruz.” (Y5). “Zorbalık durumu fiziki ve hayatı ise hemen sınıf değişikliği uzaklaştırma yer değiştirme vb. Yollarla önlem alırım devamında ise rehberlik servisine yönlendiririm rehberlik servisinde eğer psikolojik önlemler varsa yapılması gerekenleri tavsiyelere uygun yaparım, diğer yandan suç teşkil edici durum var ise disiplin kurulu ve eğer gerek varsa okul polisine haber veririm.”(Y12). “Öncelikle bana gelen öğrenciyle sorunun ne olduğunu konuşuyorum. Daha 3364il e zorbalık yapan öğrenciyle konuşarak neden böyle yaptığını, yaptığı davranışın ortaya çıkardığı sonuçları onunla konuşurum, empati yapmasını sağlıyorum. Eğer bu yetersizse zorbalık yapan öğrencinin sınıf rehber öğretmeniyle görüşüyorum. Sonra hâlâ devam ediyorsa 3364il eve idare ile iletişime geçiyorum.”(Y15). “Okul rehber servisi ile iletişime geçilerek önlem ve iyileştirici çalışmalar yapılır.” (Y7). “Öğrenciyi zorbalığa sürükleyen sebepleri, zorbalığa uğrayanın buna maruz kalma sebeplerini, okul kaynaklı ve okul dışı faktörleri göz önüne alarak değerlendiriyoruz.” (Y14). “Olay bize nasıl gelmiş olursa olsun öncelikle kurban olarak değerlendirdiğimiz öğrencimizi dinlemekle başlıyoruz. Zorbalığın boyutu ileri düzeyde ise okul rehber öğretmenimizin eşliğinde öğrencimizin yaşadıklarını öğreniyoruz. Daha 3364il e diğer taraf ve yaşanan olayla ilgili şahitleri dinliyoruz. Disiplin cezası gerektirmeyen durumlarda öğrencilerimizi uyararak tekrarlanması halinde ceza alabileceklerini ifade ediyoruz. Fiziksel şiddet, taciz, para isteme gibi durumlarda iki tarafında ailesi ile görüşülerek veli bilgilendirme tutanağı imzalatıyoruz. Okul disiplin kuruluna sevk ediyoruz. Öğrenci psikolojik olarak etkilendiyse okul rehber öğretmenimizle görüşmelerini sağlıyoruz. O da gerekli yardımı sunuyor veya ileri düzeyde ise bir pedagoğ desteği alınması yönünde velileri yönlendiriyor.”(Y2). “Okul zorbalığı ile ilgili bir durumla karşılaştığım zaman öğrenciyi hemen rehberlik servisine yönlendiriyorum. Ayrıca sınıf rehber öğretmeni aracılığıyla velisinin çağrılıp bu durum hakkında bilgilendirmelerde bulunuyorum.” (Y9). “Öncelikle öğrencilerin sınıflarından sorumlu müdür yardımcısı ve sınıf öğretmeniyle görüşme sağlıyoruz. Görüşme sonrası yaşanan olaydan kısmide olsa bilgi edinip, öğrenci kendisini daha rahat ifade edebildiği için zorbalık yapan ya da yaşayan öğrencileri rehberlik servisine yönlendiriyoruz. Daha 3364il e öğrenciler ile özel görüşüp ailelerini okula davet ederek ilgili durumdan haberdar ediyoruz.” (Y13). “Ortaokulda en çok disiplin kurulu ile yol izliyoruz oldukça etkili oluyor.” (Y11). “Okul rehber öğretmenine yönlendiriyoruz. Büyük 3364il eve3364 ise okul rehber öğretmeni disiplin kurulunun toplanmasını talep ediyor. Disiplin Kurulu karar veriyor.” (Y6). “Öncelikle öğrencilerle görüşüyorum. Zorba ve kurban öğrencilerden durum hakkında bilgi alıyorum. Ardından rehberlik servisine yönlendiriyorum ve öğrencilerin psikolojik durumları hakkında bilgi alıyorum. Ardından aileleri çağırıyorum ve bilgilendirme yapıyorum. Zorbalık davranışı devam ederse öğrenci davranışı değerlendirme ve düzenleme kuruluna yönlendiriyorum. Bu kurulun başkanı da benim, duruma daha fazla 3364il e olduğum için ceza gerekiyorsa ceza veriyoruz.”(Y3).

Yöneticilerin Okul Zorbalığına Maruz Kalan Öğrencilere Yönelik İzlediği Politikalar

Görüşmeye katılan okul yöneticilerinin okul zorbalığına maruz kalan öğrencilere yönelik önlemlerine ilişkin bulgular Tablo 6’de verilmiştir.

Tablo 6 : Zorbalığa Maruz Kalan Öğrencilere Yönelik Önlemler

Görüşler	Kod	f
Rehberlik servisi ile birlikte öğrencinin psikolojik ve sosyal alanda desteklenmesini sağlamak	Y2, Y3, Y4, Y5, Y6, Y8, Y10, Y12, Y13, Y15	10
Aile görüşmeleri yapmak	Y1, Y6, Y7, Y9, Y10, Y13	6
Seminerler düzenleyerek öğrencilerin farkındalıklarını arttırmak ve bilgilendirmek	Y3, Y13, Y14	3
Sınıf rehber öğretmenine gözlem yaptırmak	Y5, Y11	2
Öğrenci davranışlarını değerlendirme kurulu tarafından davranışların nedenlerini incelenmesini sağlamak	Y1	1
Daha önce yaşanmış olayların nedenlerini ortadan kaldırmaya çalışmak	Y4	1
Farklı yaş gruplarının mekânlarını ayırmaya çalışmak	Y14	1
Gözlem yapmak	Y5	1
Çocuk şube polisini haberdar etmek	Y13	1

Tablo 6’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan yöneticilerin genellikle kurban konumundaki öğrenciyi rehberlik servisine yönlendirerek öğrencinin psikolojik ve sosyal alanda destek almasını sağlayacaklarını ve öğrencinin ailesiyle görüşme yapacağını da dile getirmişlerdir. Öğrenci davranışlarını değerlendirme kurulunun davranışların nedenlerini araştırılması için göndermek, olayların nedenlerini ortadan kaldırmak için çalışmak, farklı yaş grubunda olanların mekânlarını ayırmak, gözlem yapmak, çocuk şube polisine haber vermek, sınıf rehber öğretmenine gözlem yaptırmak, seminer düzenleyerek öğrencilere zorbalığa uğradığında yapılması gerekenler konusunda bilgilendirmek dile getirdiği diğer önlemlerdir. Yöneticilerin zorbalık türü davranışlarda kurban konumundaki öğrencilere yönelik aldıkları önlemler şu şekildedir: “*Veli-öğretme, psikolojik danışman ve öğrenci davranışı değerlendirme kurulu tarafından davranışın sebepleri araştırılarak mağdur ve zorba davranışlar sergileyen öğrencilerin rehberlik servisine sevk edilmesi sağlanır.*” (Y1). “*Okul güvenliğini ifade ediyor ve herhangi bir zorbalık durumunda rehberlik servisi olarak bilgi vermesini istiyoruz. Bunun yanında ailesiyle iletişime geçerek sosyal duygusal yanını güçlendirici çalışmalar yaptırıyoruz. Kendini ifade edici çalışmalar üzerinde çalışıyoruz. Özgüvenini yükseltici çalışmalar üzerinde çalışıyoruz. Okul rehber öğretmenin, sınıf rehber öğretmenin ve ailenin eşgüdümlü çalışmalar yapmalarını destekliyoruz.*” (Y10). “*Öğrencinin başına böyle bir şey gelmemesi için bu durumu olabildiğince ortadan kaldırmaya çalışıyorum birde kurban öğrenciyi rehber öğretmene yönlendirip psikolojik destek almasını sağlamaya çalışıyorum.*” (Y4). “*Öğrencilerin daha önce kendilerine güven duyması değerli hissetmesi rehberlik servisi ve sınıf öğretmeni ile bu konular oluştuğunda haber vermesinin gerekliliği konusunda bilgilendirme yapıp güveni sağlanır.*” (Y8). “*Öncelikle bu konuda kendisine bilgilendirme yapılması maruz kaldığı davranışı ve kendisinin neler yapması gerektiği konusunda rehber öğretmene yönlendiriyoruz.*” (Y5). “*Kurban konumundaki öğrenciler için öğrencilere her zaman ve her koşulda açık rehberlik servisi olduğu öğretilir.*” (Y12). “*Öğrenci ile konuşulur ve aileye bilgi verilir.*” (Y7). “*Sınıf seviyelerine göre fiziksel mekânı ayırmaya gayret ediyoruz (Katlar ve tuvaletler). Rehberlik faaliyetlerinde bu durumda yapılması gerekenler bütün öğrencilere anlatılıyor. Öğretmenler, öğrencilerin yatay ilişkilerini sürekli takip ediyor.*” (Y14). “*Kurban konumundaki öğrencilere yönelik alınan tedbirler: Öğrencilerimizin okulda yalnız olmadıklarını vurguluyoruz. Sınıf öğretmenleri, okul rehber öğretmenleri, okul yöneticilerinin her zaman onların sorunlarını öncelikli olarak değerlendireceğini söylüyoruz. Bir durumla karşılaştıklarında çekinmeden bizimle iletişime geçebileceklerini belirtip onların değerli olduklarını hissettiriyoruz.*” (Y2). “*Bu konumdaki öğrencilere yönelik alınan tedbirler; öğrenci ve ailesi ile görüşmelerde bulunurum.*” (Y9). “*Sınıf rehber öğretmeni ve rehberlik servisi ile görüştürerek psikolojik açıdan huzurlu hissetmesini sağlamak, ailelere ve öğrencilere okul zorbalığı hakkında eğitimler vermek, gerektiği durumlarda çocuk şube ile irtibata geçmek.*” (Y13). “*Gözetim altında tutmaya çalışıyoruz sınıf rehber öğretmenlerini daha aktif olarak sürece dahil ediyoruz.*” (Y11). “*Rehber Öğretmene yönlendiriyoruz. Rehberlik ve sınıf öğretmeni iş birliği yapılıyor.*” (Y6). “*Öğrencilerin psikolojik durumlarının takibini sıkı bir şekilde yapıyoruz. Ayrıca öğrenciyle sürekli iletişim halinde kalıyoruz, öğrenciyle psikolojik danışmanımız özellikle ilgilenerek bu durum yarattığı psikolojim yıkıntılarının etkilerinin azaltılması için çalışıyoruz. Ayrıca zorbalık konusunda seminerler vererek okuldaki zorbalık davranışının azaltılmasını sağlıyoruz ve yeni kurbanlar oluşmasını engelliyoruz.*” (Y3). “*Rehberlik Servisine yönlendiririm. Daha sonar onla görüşürüm ve dinlerim.*” (Y15).

Yöneticilerin Zorba Öğrencilere Yönelik İzlediği Politikalar

Görüşmeye katılan okul yöneticilerinin okul zorbalığı davranışları sergileyen öğrencilere yönelik yaptıkları müdahalelere ilişkin bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7 : Zorba Öğrencilere Yönelik Müdahaleler

Görüşler	Kod	f
Rehberlik servisi veya psikolojik danışmana yönlendirmek	Y1, Y2, Y5, Y6, Y9, Y10, Y13, Y15	8
Cezalar hakkında bilgilendirme yapıp disiplin kuruluna sevk etmek	Y1, Y2, Y3, Y5, Y6, Y7, Y11, Y13, Y15	8
Veli ile işbirliği yapmak	Y4, Y5, Y6, Y7, Y9, Y11	6
Disiplin cezaları hakkında bilgilendirmeler yapmak	Y2, Y5, Y8, Y12	4
Empati kurmaları için onlara rehberlik etmek	Y4, Y13	2
Öğrenciyle sözleşme imzalamak	Y11, Y15	2
Zorbalığa neden olan durumlarını önleyici çalışmalar yapmak	Y2, Y10	2
Sosyal sorumluluk etkinliklerinde yer almalarını sağlamak	Y14	1

Tablo 7 incelendiğinde, zorbalık yapan öğrencilere yönelik müdahaleler kapsamında yöneticiler, genellikle öğrencileri rehberlik servisi veya psikolojik danışmana yönlendirmek, cezalar hakkında bilgilendirme yapıp disiplin kuruluna sevk etmek, veli ile işbirliği yapmak şeklinde bir yol izledikleri görülmektedir. Empati kurmalarını sağlamak için rehberlik etmek, öğrenciye sözleşme imzalatmak, sosyal sorumluluk etkinliklerinde yer almasını sağlamak, zorbalığa neden olan durumlarını önleyici çalışmalar yapmak, cezalandırılmasını sağlamak yöneticilerin zorba öğrencilere yönelik dile getirdikleri diğer müdahale yöntemleridir. Yöneticilerin konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir: *“Bu öğrencilerin sürekli takip edilmesini sağlıyoruz. Zorbalık davranışını tetikleyen durumların neler olduğunu anlamaya yönelik çalışmalar yapıyoruz. Bu nedenler belirlendikten sonra bunları önleyici ne gibi çalışmalar yapılabileceği hakkında ortak kararlar alıp bu kararları uyguluyoruz. Okul rehber öğretmeninin, sınıf rehber öğretmeninin ve ailenin eşgüdümlü çalışmalar yapmalarını destekliyoruz.”*(Y10). *“Empati kurarak kendisi kurban öğrenci konumunda düşündürerek o anı yaşamasını sağlamak ve velisi ile temasa geçmek.”*(Y4). *“Zorba öğrencilere okul panolarında disiplin kuralları uyarıları yapılır, eğer psikolojik eksikleri varsa tespit edilir.”*(Y8). *“Öğrenci psikolojik danışmana sevk edilir. Zorba davranışların karşılığı öğrencilere anlatılır.”*(Y5). *“Zorba niteliğindeki davranışlarına müsaade edilmez. Davranışı gösterdiği an öğretmen idare iş birliği ile gerekli disiplin uygulanır. Okul aile iş birliği ile öğrencinin bu davranışı göstermemesi sağlanır. Zorbalık yaptığı öğrenci ile bir araya gelmemesi sağlanır.”*(Y1). *“Disiplin kuruluna ve Rehberlik Servisine yönlendirilerek yaptıkları hakkında empati kurması sağlanır. Sözleşme imzalatılır.”*(Y15). *“Zorba konumundaki öğrencilere davranışlarının cezası olduğu bilgisi öğretilmelidir.”*(Y12). *“Öğrenci ile konuşma, aile bilgilendirme ve disiplin kuruluna sevk.”*(Y7). *“Öğrencilere varoluşlarını meşru zeminde gerçekleştirebilecekleri sosyal, kültürel etkinliklere yönlendiriliyor. Kendisinde eksiklik hissettiği alanlar okul imkânları çerçevesinde tamamlamaya çalışılıyor. Öğrenciye sınıf ve okul içinde görev verilip hareketleri takip ediliyor.”*(Y14). *“Zorba konumundaki öğrencilere yönelik alınan tedbirler: Okulda disiplin kurulunu aktif olarak çalıştırıyoruz. Öğrencilerin yaptığı zorbalıklar karşısında nasıl cezalarla karşılaşabilecekleri hakkında onlara bilgilendirme yapıyoruz.”*(Y2). *“Bu konumdaki öğrenci ve velisi ile görüşülür, rehberlik servisine yönlendirilir gerekirse dışardan da bir destek alınması için başvuruda bulunulur.”*(Y9). *“Sınıf rehber öğretmeni ve rehberlik servisi ile görüşürerek yaşanan durum sonrasında kurban pozisyonundaki arkadaşının ne hissettiğini hissetmesini sağlamak, yaptığı davranışın yanlış olduğunu anlamasını ve olumsuz etkilerini kavraması için aile ve öğrenciye eğitim vermek, gerekli durumlarda disiplin kurulunu devreye sokmak.”*(Y13). *“Aile görüşmeleri yapıyoruz ve de öğrenci sözleşmesi imzalatıp disiplin kurulu süreci ile ilgili bilgilendirme yapıyoruz.”*(Y11). *“Rehber Öğretmene yönlendiriyoruz. Aile ve sınıf öğretmeni işbirliği yapıyor. Disiplin kurulu aktif olarak bu öğrencilerle ilgilenmektedir.”*(Y6). *“Öğrencilerin takiplerini hem sınıf öğretmenleri hem de psikolojik danışmanlar aracılığıyla takip ediyoruz. Ayrıca ben sürekli bu öğrencilerle temas halinde oluyorum. Zorbalık davranışı devam eden öğrencilere gerektiği zamanlarda disiplin kurulu aracılığıyla cezalandırma yapıyoruz.”*(Y3).

Yöneticilerin Okul Zorbalığı Önleme Çalışmalarına İlişkin Önerileri

Görüşmeye katılan okul yöneticilerinin okul zorbalığını önlemeye yönelik çözüm önerileri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8 : Okul Yöneticilerinin Zorbalığı Önlemeye Yönelik Önerileri

Görüşler	Kod	f
Etkili iletişim ve aile eğitimi konusunda seminerler düzenlemek	Y4, Y5, Y7, Y10, Y11, Y15	6
Öğrencileri ilgi, istek ve tutumlarının yoğun olduğu alanlara yönlendirmek	Y1, Y2, Y7	3
Disiplin Kurulu cezalarını revize etmek	Y2, Y5, Y6	3
Veli okul işbirliğini sağlamak	Y1,Y9,Y15	3
Okullardaki öğrenci sayısını azaltmak	Y5, Y14	2
Öğretmenlere konuyla ilgili eğitim vermek	Y1, Y3	2
Tüm sınıflara zorbalıkla ilgili bilgilendirme yapmak	Y10, Y11	2
Velilere yönelik zorbalık ile ilgili seminerler düzenlemek	Y9, Y10	2
Öğrencilere ahlak, empati eğitimi vermek	Y4, Y5	2
Velinin idare ve öğretmene karşı önyargılarını değiştirmek	Y1	1
Kademe farkı olan okullarda kademeler ayırmak	Y1	1
Öğrencilere her koşulda değer vermek	Y8	1
İdarecilerin iş yükü azaltmak	Y1	1
Toplumsal dinamikleri dikkate almak	Y14	1
Medyanın özendirici yayınları konusunda dikkat çekmek	Y13	1

Tablo 8'e göre okul yöneticilerinin zorbalığı önleme kapsamında en etkili çözüm önerilerinin, etkili iletişim ve aile eğitimi seminerleri düzenlemek yönünde olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra okulların öğrenci sayısını azaltmak, öğrencileri ilgi duyduğu alanlara yönlendirmek, disiplin kurulu cezalarını revize etmek, kademe farkı olan okullarda kademeleri ayırmak, zorbalığı önleme hakkında öğretmenlere eğitim vermek, velinin idare ve öğretmenlere karşı önyargılarının değiştirmek, veli okul iş birliğini sağlamak, tüm sınıflara zorbalıkla ilgili bilgilendirme yapmak, velilere zorbalıkla ilgili seminer vermek, öğrencilere ahlak ve empati eğitimi vermek, öğrencilere her koşulda değer vermek, toplumsal dinamikleri dikkate almak, medyanın zorbalık konusunda özendirici yayınları konusunda dikkat çekmek, idarecilerin iş yükünü azaltmak dile getirilen diğer önerilerdir. Yöneticilerin çözüm önerilerinin ilişkin görüşleri şöyledir: *"Ailelerin öncelikle çocuklara yönelik davranışları, iletişimi ve aile eğitiminin istendik bir hale gelmesi. Kademe farkı olan okulların ayrıştırılmasıdır. Öğretmen ve idareciler üzerindeki fazla iş yükünün alınmasıdır. Öğretmen eğitimlerinin yeterli hale gelmesi. Velilerin; okul idaresi ve öğretmenlere karşı olan disiplin ön yargılarını değiştirmeleridir. Veli Okul Aile İşbirliğinin sağlanmasıdır. Çocukların gelişim özelliklerine göre; ilgi istek ve tutumları doğrultusunda spor, sanat, müzik ve diğer sosyal alanlara yönlendirilmesidir."* (Y1) *"Güvenli okul kavramının önemini özümseyiyoruz. Öğrencilerin okul içerisinde uyum göstereceği grup ve drama çalışmalarını planlıyoruz. İlk olarak empati duygusunun özümsemesi yönünde çalışmalar yapıyoruz. Grup içi iletişimi sınıftan okula doğru ilerletiyoruz. Okul rehber öğretmenimiz anaokulundan başlamak üzere basamaklar halinde tüm sınıflarımızda zorbalık hakkında sunumlar yaptı ayrıca velilere de zorbalık hakkında seminerler düzenledik."* (Y10). *"Tüm öğrencilere küçük yaşta vicdanı ve ahlak dersi verilmeli. Empati yaptırılmalı. Böyle şeyler toplum tarafından da kötülenir ise bir nebze olsun çocuklar bundan vazgeçer."* (Y4).

"Kalıcı önleme için öğrencilerin her koşulda değerli olduğu hissiyatı verilirse bu tür davranışlar yok olacaktır. Tabi bu davranışların çocukların hem okul hem ev hayatında olması gereklidir." (Y8) *"Aile eğitimi yapılmalı. Ailelerin sosyal ve ekonomik durumları iyileştirilmeli. Adabı muaşeret dersi konulmalı ve uygulanmalı olmalı. Sınıf öğrenci sayıları düşürülmeli. Disiplin cezaları arttırılmalı."* (Y5). *"Okul zorbalığı önlenmesi için tam anlamıyla bütün öğrencilerin için her alanında eşitlik ve psikolojik olarak rahat bir alan oluşturulursa sorun zaten olmayacaktır."* (Y12). *"Ben bu konuda aile ve sınıf rehber öğretmenine çok fazla sorumluluk düştüğünü düşünüyorum. Çocuk ailenin aynasıdır. Aile çocuğu ile ilgilenirse ve onun ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alsın, bilinçli olsa, sınıf rehber öğretmeni de öğrencilerine gerekli ilgiyi gösterse ve ailelerle sürekli iletişim halinde olsa sorunların büyük çoğunluğunun çözüleceği düşüncesindeyim."* (Y15) *"Bence kalıcı önleme çalışması için çocuklara daha fazla rehberlik hizmeti vermek sosyal kültürel etkinliklere katılım arttırarak bir yol izlenebilir."* (Y7). *"Okul öğrenci sayısı 500'ü geçmemesi gerekir. Öğretmen ve diğer idari kadronun okulda kalıcı olması gerekir. İdare ve öğretmenler öğrencilerin durumlarını rasyonel düzlemde analiz edip öğrenci odaklı çözümler üretmeleri gerekir. İdareci ve öğretmene aldıkları mesleki sıfatı veren eğitim kurumlarının batı'da yapılan akademik çalışmalardan ziyade kendi toplumsal dinamiklerimizi temel alarak kendilerini yenilemeleri gerekmektedir."* (Y14). *"Amacımız bütün öğrencilerimizi kazanmak ve onları topluma yararlı bir vatandaş olarak yetiştirmek. Zorbalığı önlemek için okulda öğrencilere uygulanan disiplin cezalarının caydırıcı niteliği bulunmamaktadır. Öğrencilerin yapmış olduğu davranışlarının sonuçlarını uyarma, kınama, okul değiştirme cezaları yerine yararlı bir davranış*

biçimiyle (yaşlı bakım evlerinde yardımcı olmak vb.) değişiminin sağlanması uygulamalarının daha etkili olabileceğini düşünüyorum. Bu öğrencilerin çevrelerinden örnek alarak çoğu davranışı gerçekleştirdiği göz önüne alındığında aile ile yapılan işbirliğinin önemi de yadsınamaz.”(Y2). “Okul zorbalığının farklı türleri vardır. Fiziksel, sosyal, psikolojik olarak sınıflandırabiliriz. Bu durumun tamamen ortadan kaldırılması tahayyülden ibarettir. Ancak okul zorbalığını azaltabiliriz. Bu da eğitimle olabilecek bir durumdur. Bu eğitime aileyi de katmak gerekir. Ayrıca bu tür davranışları sergileyen öğrencileri aileleriyle birlikte dışardan da yani psikologlar tarafından desteklenmeleri gerekmektedir. Okul zorbalığı yaşatan çocukları daha okulun başındayken verilecek bir eğitimle, okul öncesi vs. önlenbilir.” (Y9). “Kalıcı olarak önlenbilmesinin mümkün olduğunu düşünmüyorum. En aza indirmek için öncelikle aile içi olumsuz durumların oluşmasını sağlayan etkenlerin ortadan kaldırılmasını sağlamak (ekonomik, kültürel, siyasi vb). İnsanların daha iyiye ve güzele yönlenebilmesi için başta tv programları, sosyal medya gibi mecralarda düzenlemeye gitmek, zorbalık davranışının sonrasında daha büyük hataların oluşabileceğini öngörerek caydırıcı yaptırımlar oluşturmak vs.”(Y13). “Sık sık öğrenci bilinçlendirme çalışmaları yapmak, ailelere seminer düzenlemek, olaylar ve sonuçları hakkında olabilecek durumları anlatmak.” (Y11) “Ortaokullarda disiplin yönetmeliğinin maalesef hiçbir caydırıcı yanı bulunmamaktadır. Öğrencilere tutanak tutulduğu zaman öğrenci korkmamakta, davranışında bir sönme görülmediği gibi o davranışı devam ettirmektedir. Daha caydırıcı cezalar olabilir. Olmaması bizim de elimizi kolumuzu bağlamaktadır.”(Y6). “Türk eğitim sisteminin bastan aşağı değişmesi gerektiğini düşünüyorum. Öğretmenlere sınıfta disiplin oluşturma, sınıf yönetimi, etkili iletişim ve kişiler arası iletişim konusunda eğitimler verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Okul disiplini konusunda idarenin yeterliliklerinin artırılması gerektiğini, idare ve öğretmen arasındaki uyumun yüksek olması gerektiğini düşünüyorum. Bu konuda eğitimler verilmelidir. Özellikle zorba ve kurban öğrencilerin belirlenmesi konusuna parmak basılması ve bu şekilde önleyici rehberlik faaliyetlerini en etkili biçimde kullanarak okulda zorbalık davranışı gerçekleşmeden ortadan kaldırmak gerekiyor.”(Y3).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma sonucunda, okul yöneticilerinin çoğu zorbalığı fiziki olarak güçlünün zayıfa uyguladığı şiddet olarak tanımlarken ve özellikle de görüşlerini temellendirirken yaygın olarak “fiziksel, psikolojik ve sosyal şiddet uygulanması” ifadesini birlikte kullandıkları görülmektedir. Bu betimlemeler, zorbalığın neyi içerdiği ve nasıl uygulandığı hakkında fikir vermektedir ve ayrıca alanyazındaki tanımlarla benzerlik göstermektedir. Nitekim Pişkin (2002) ve Gündoğdu (2003) da okul zorbalığını tanımlarken, bir ya da birden çok öğrencinin kendilerinden daha güçsüz öğrencileri fiziksel, sözel veya dolaylı olarak; kasıtlı ve devamlı şekilde rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırganlık türü olduğunu vurgulamaktadır. Çalışma sonucunda yöneticilerin bir kısmı da zorbalığı, birey olarak öğrencilerin kendini var etme, ortaya koyma kaynaklı içgüdüsel davranış, ailenin çocukta yarattığı psikolojik durumdan (ev içinde ezilmişlik ya da şımartılmışlık) dolayı diğer öğrencilere hakimiyet kurma çabasının yansıması, güçlünün zayıfı ezmesi, hırpalaması ya da rahatsız etmesi, üst sınıftakilerin alt sınıflardaki öğrencilere veya yeni gelen öğrencilere karşı bilerek isteyerek fiziksel ve sözel olarak zor kullanması olarak tanımlamaktadırlar.

Araştırma sonucuna göre yöneticilerin okullarında gözlemledikleri okul zorbalığı davranışlarının yaygın olarak fiziki ve sözel şiddet uygulama şeklinde gerçekleştiğini ve rencide edici hareketler içerdiğini belirtmişlerdir. Üç yönetici de okul zorbalığının siber zorbalık şeklinde de gerçekleştiğini ifade etmiştir. Yöneticiler, dersleri iyi olana baskı uygulama, dersleri kötü olanı aşağılayarak zorbalık uygulama, kendini kanıtlamak için zorbalık uygulama, gaspetme, diğer öğrencilerin haklarının kullanılmasını engelleyerek zorbalık uygulama, psikolojik baskı uygulama şeklinde de zorbalık olduğunu dile getirmişlerdir. Bu bulgu, Çubukçu ve Dönmez’in (2012) yaptığı çalışmada elde edilen “zorbalık türlerini sırayla en çoktan aza doğru fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama, taciz, eşyalarını izinsiz kullanma, siber zorbalık, paralarını zorla alma ve kantinden zorla bir şeyler aldırma” sonucuyla paralellik göstermektedir. Alper’in (2008) yaptığı çalışmada da daha çok sözel nitelikte olmakla birlikte benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmada, zorbalık davranışlarının haksız eleştiri, tecrit etmek, hata bulmak, zayıflatmak, gerçek niyeti saklamak, iftira atmak, çarpıtarak yansıtmak, sürekli eleştiri, gücünü ve otoritesini kötüye kullanmak, hedef göstermek, aşağılamak, alay etmek gibi davranışlarla gerçekleştiği ortaya konulmuştur.

Okul zorbalığının nedenleri kapsamında elde edilen sonuçlara bakıldığında ise okul yöneticilerinin okul zorbalığını daha çok aile içi şiddet ve baskı gibi olumsuz yaşantıların etkisi veya ailenin aşırı izin verici tavrından kaynaklandığını dile getirdikleri saptanmıştır. Zorba öğrencilerin davranışlarının arkasında yatan etkenin, ailenin eğitim düzeyi ve aile içinde çocukların maruz kaldıkları zorbalık olduğu görüşüdür. Gökbilgin ve Elma (2019) da yaptıkları çalışmada şiddetin ana nedenini ailenin eğitimsizliği ve sosyoekonomik yapısıyla ilgili olduğu sonucuna varmışlardır. Ayrıca öğretmenin sınıfı yönetmede yetersiz kalması, öğrencilerin kendilerini ispatlama isteği, yönetici, öğretmen ve okul rehberlik servisinin uyumsuzluğu, şiddetin

normal görülmesi, hoşgörünün eksik olması, yöneticilerin pasif kalması, toplumsal değerlerin ve ahlaki sistemin eksik olması gibi nedenler de yöneticiler tarafından dile getirilmiştir.

Araştırma sonucunda okul yöneticilerinin okul zorbalığını daha çok öğrencilerin bireysel olarak şikâyetlerinden öğrendikleri belirlenmiştir. Görgü tanıklarının gelip bildirmesi ile ve öğretmenlerin söylemesi ile okul zorbalığını öğrendiklerini söyleyen okul yöneticileri de çoğunluktadır. Veli şikâyeti, öğrencilerin gözlenmesi ve Rehberlik Servisinin haber vermesi ile de okul zorbalığının öğrenildiğini belirten yöneticilerin de olduğu yapılan çalışma sonucunda anlaşılmıştır. Bu araştırmanın bulguları önceki bazı araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir. Çarkıt (2020) da yaptığı çalışmada zorbalığa maruz kalan öğrencilerin sırasıyla; öğretmenlerine şikâyetinde bulduklarını, sessiz kaldıklarını, zorbaca karşılık verdiklerini, ailesine şikâyet ettiklerini, arkadaş gruplarına söylediklerini, okul idaresine şikâyet ettiklerini belirlemiştir.

Araştırma sonucunda zorbalığın yaşandığı durumlarda yöneticilerin aldığı önlemlerin başında; rehberlik servisine yönlendirilmesi, cezalar hakkında bilgilendirme yapılması ve disiplin kuruluna sevk edilmesi gelmektedir. Okul yöneticilerinin büyük bir kısmı veli ile temasın ve işbirliğinin önemini ve disiplin kuralları hakkında bilgilendirmenin önemini vurgulamaktadır. Okullarda yine yöneticilerin öğrenci sözleşmesi yaptığı, empati kurma yeteneğinin geliştirilmesi ve rehberlik servisi ile sosyal sorumluluk etkinliklerinde öğrencileri yönlendirildiği, zorbalığın nedenlerini araştırıldığı ve önleyici çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Greene (2006) yaptığı çalışmada zorbalığa yanıt vermek, bunun tekrar olma riskini azaltır, sonucuna ulaşmıştır.

Zorbalık davranışına maruz kalan kurban durumundaki öğrenciler için okul yöneticileri daha çok rehberlik servisi ile birlikte öğrencinin psikolojik ve sosyal alanda desteklenmesini sağladıklarını belirtmişlerdir. Öğrenci davranışlarını değerlendirme kurulunun davranışların nedenlerinin araştırılması için göndermek, olayların nedenlerini ortadan kaldırmak için çalışmak, farklı yaş grubunda olanların mekânlarını ayırmak, gözlem yapmak, çocuk şube polisine haber vermek, sınıf rehber öğretmenine gözlem yaptırmak, seminer düzenleyerek öğrencilere zorbalığa uğradığında yapılması gerekenler konusunda bilgilendirmek dile getirdiği diğer önlemlerdir. Okul yöneticileri zorbalık durumunu öğrendiklerinde zorba öğrenciye karşı ilk yaptığı eylemlerin başında aile ile görüşme yapmak gelmekte, bu da yöneticilerin zorbalık durumunu ailelerin içyapısıyla ilişkilendirmekte olduğunu göstermektedir. Zorba öğrencileri yine zorbalık yaptığı davranışın değerlendirilmesi ve disipline edilmesi için öğrenci davranışlarını değerlendirme kuruluna gönderdiği anlaşılmaktadır. Zorba öğrenciler için ne kadar aile ile görüşme yapılsa veya kurulda değerlendirilse de yöneticilerin büyük çoğunluğu bu öğrencileri rehberlik servisine yönlendirmeyi ve destek almasını sağladığı görülmektedir. Bu da zorbalık yapan öğrencilerin psikolojisi ile ilgili durumdan endişe duyulduğunu gösterir. Empati kurmalarını sağlamak için rehberlik etmek, öğrenciye sözleşme imzalatmak, sosyal sorumluluk etkinliklerinde yer almasını sağlamak, zorbalığa neden olan durumlarını önleyici çalışmalar yapmak, cezalandırılmasını sağlamak yöneticilerin zorba öğrencilere yönelik dile getirdikleri diğer müdahale yöntemleridir.

Araştırma sonucunda okul yöneticilerinin zorbalığı önleme kapsamında en etkili çözüm önerilerinin, etkili iletişim ve aile eğitimi seminerleri düzenlemek yönünde olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına paralel olarak Gökbilgin ve Elma (2019) da yaptıkları çalışmada aile ile işbirliğinin okulda zorbalığı önleyici etkisinin olduğunu ortaya koymuşlardır. Bunların yanı sıra okulların öğrenci sayısını azaltmak, öğrencileri ilgi duyduğu alanlara yönlendirmek, disiplin kurulu cezalarını revize etmek, kademe farkı olan okullarda kademeleri ayırmak, zorbalığı önleme hakkında öğretmenlere eğitim vermek, velinin idare ve öğretmenlere karşı önyargılarının değiştirmek, veli okul iş birliğini sağlamak, tüm sınıflara zorbalıkla ilgili bilgilendirme yapmak, velilere zorbalıkla ilgili seminer vermek, öğrencilere ahlak ve empati eğitimi vermek, öğrencilere her koşulda değer vermek, toplumsal dinamikleri dikkate almak, medyanın zorbalık konusunda özendirici yayınları konusunda dikkat çekmek, idarecilerin iş yükünü azaltmak dile getirilen diğer önerilerdir. Okullarda yaş ve kademe farkları olan okullarda mekânların ayrılması öğrenci sayılarının azaltılması ve disiplin yaklaşımlarının revize edilmesinin zorbalığı önleyeceğini dile getiren katılımcılar da bulunmaktadır. Ayrıca zorbalığın engellenemeyeceğini belirten bazı yöneticiler bunun sadece azaltılabileceğini vurgulamışlardır. Bu çalışmanın sonuçları, bu konuda daha önce yapılan çalışmalarla tutarlıdır. Kartal ve Bilgin (2007) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarına göre; okul zorbalığının önlenmesinde okul personeli, veliler ve öğrencilerle işbirliğinin önemine vurgu yapılmaktadır. Okullarda zorbalık durumunda hem mağdur hem zorba öğrenci için rehberlik servisinin önemi çok fazla olduğu rehberlik servisinin yürüteceği programın planlamasının gerekliliği görülmektedir. Başka araştırmalarda da tüm okul düzeyinde hazırlanan programların zorbalığı önleme konusunda daha etkili olduğuna görüş birliği (Ayas, 2008) bu araştırma sonucuyla paralellik göstermektedir. Okullarda uygulanan önleme politikası o okulda çalışan personel, öğretmen ve yöneticinin programı nasıl uyguladığı, uygulamadaki istekliliği ve uygulamanın başarılı olacağına inancı ile de ilgilidir.

Okul zorbalığı konusunda okul düzeyinde bilgilendirme, farkındalık ve önleyici çalışmalar planlanmalıdır. Zorbalığı önleme ve müdahale için rehberlik servisinde özel olarak bir program hazırlanmalı bu program çerçevesinde öğretmen, öğrenci, yönetici, personel ve tüm velilere eğitim verilmeli ve seminer düzenlenmelidir. Ayrıca öğrencilere empati kurma, duygularının farkına varma, etkili iletişim kurma becerilerinin kazandırılması ile ilgili uygulamalı etkinlikler (drama vb.) düzenlenmelidir. Okullarda sanatsal, kültürel ve sportif faaliyetler düzenlenerek farklı yetenek ve özellikte olan öğrencilerin kendini gösterme fırsatları tanınmalıdır. Okullarda ve sınıflarda öğrenci yoğunluğunun azaltılması ve sınıf rehberlik derslerinin amaca uygun şekilde (öğrenciler arasında iletişim ve işbirliğinin geliştirilmesi, eğitsel, bireysel ve mesleki rehberliğin etkin biçimde yapılması, yaşanan sorun ve çatışmaların yapıcı ve işlevsel biçimde çözülmesi gibi) yürütülmesi de zorbalık türü davranışların çözümünde katkı sunabilir. Ailenin eğitim öğretime katkı sağlanması adına belirli aralıklarla okul ziyaretleri ve veli görüşmeleri yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alper, S. (2008). *İlköğretimde zorbalık*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Arıca, O. T. (2011). Siber Zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi*, 6, 10–11.
- Arslan, S.Ö. ve Savaşer, S. (2009). Okulda zorbalık. *Milli Eğitim Dergisi*, 184, 218-227.
- Ayas, T. (2008). *Zorbalığı önlemede tüm okul yaklaşımına dayalı bir programın etkililiği*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Burnukara, P. ve Uçanok, Z. (2012). İlk ve orta ergenlikte akran zorbalığı: Gerçekleştiği yerler ve baş etme yolları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 15(29), 68-82.
- Çarkıt, F. (2020). Okullarda akran zorbalığı: Öğretmen görüşlerine göre nitel bir çalışma. *Uluslararası Toplum Araştırma Dergisi*, 24, 2545-2583.
- Çubukçu, Z. ve Dönmez, A. (2012). İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle başa çıkma yöntemleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18(1), 37-64.
- Eroğlu, Y. Peker, A. (2011). Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: Yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1-20.
- Gökbiçgin, Z. ve Elma, C. (2019). *İlkokullarda akran zorbalığı: Öğretmen görüşlerine dayalı bir değerlendirme*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi 100. Yıl Eğitim Sempozyumu (26-28 Ekim 2019), Samsun, Türkiye.
- Greene, M. B. (2006). Bullying in schools: A plea for measurement human rights. *Journal of Social Issues*, 62(1), 63-79.
- Güçlü, N. (2000). Okula dayalı yönetim. *Milli Eğitim Dergisi*, 148, 23-29.
- Gündoğdu, M. (2003). *Okullarımızda yaygın bir sorun: Akran zorbalığı*. VII. Ulusal PDR Kongresi, Malatya.
- Kartal, H. ve Bilgin, A. (2007). İlköğretim öğrencilerine yönelik bir zorbalık karşıtı program uygulaması: Okulu zorbalıktan arındırma programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 207-227.
- Kepenekçi Karaman, Y. ve Çınkır, Ş. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236–253.
- Kılıç N. (2009). *İlköğretim 6, 7, 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması (Konya ili Cihanbeyli ilçesi ilçe merkez örneği)*. G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- MEB. (2015). *Çocuğa yönelik şiddetin önlenmesi teknik destek projesi: Revize erken uyarı uygulamaları kitapçığı* (Faaliyet 1.2.4). Ankara.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Olweus, D. (1995). Bullying or peer abuse at school: Facts and intervention. *Current Directions in Psychological Science*, 4, 196–200.
- O'Moore, M. ve Minton, S. J. (2004). *Dealing with bullying in schools: A training manual for teachers, parents and other professionals*. London: Paul Chapman Publishing.
- Orpinas, P. ve Horne, A. M. (2006). *Bullying prevention: Creating a positive school climate and developing social competence*. Washington: American Psychological Association.

- Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 531-562.
- Pişkin, M. (2006). Akran zorbalığı olgusunun ilköğretim öğrencilerarasındaki yaygınlığının incelenmesi. *Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuga Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler*
- Şener Üstündağ, N., Başar, M., Şen, B. ve Göncü, A. (2015). Öğretmen görüşlerine göre öğrencilerin zorba davranışlara başvurma düzeyleri ve öğrenme ortamlarının incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 41, 157-173.
- Terzi, Ş. (2007). Okullarda yaşanan şiddeti önleyici bir yaklaşım: Kendini toplama gücü. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(12), 73-82.
- Utkulu, C. Tanrikulu, L. Demirel, H. İ. ve Kuzucu, M. (2007). *Şiddet içermeyen eğitim* (Araştırma Raporu). Ankara: MEB Yaygın Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü.
- Yaman, E., Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yavuzer, Y. (2011). Okullarda saldırganlık/şiddet: Okul ve öğretmenle ilgili risk faktörleri ve önleme stratejileri. *Millî Eğitim*, 192, 43-61.